

Biblioteka
NASLIJEĐE

TIM *press*

Biblioteka
NASLIJEDE

Michel Zink
Dobro došli u srednji vijek

Izvorno objavljeno pod nazivom
BIENVENUE AU MOYEN ÂGE

Copyright © Éditions des Équateurs / France Inter, 2015.
Djelo je zaštićeno međunarodnim zakonima
o autorskim pravima.

© za hrvatsko izdanje
TIM press d.o.o., Zagreb
Tel.: 01 611 97 13; Faks: 01 611 97 14
E-mail: tim.press@tim-press.hr
www. tim-press.hr

Sva prava pridržana.

ISBN 978-953-8075-46-9

Michel Zink

**DOBRO DOŠLI
U SREDNJI VIJEK**

S francuskoga prevela

Leni Bastaić Svilar

Zagreb, 2018.

Sadržaj

Predgovor	7
1. Zašto srednji vijek?	10
2. <i>Sveta Eulalija</i> ili najstarija francuska pjesma	13
3. Dva jezika za jednu parabolu	16
4. Preko arapskog: u potrazi za izgubljenom poezijom	19
5. Ženske pjesme	23
6. „Roland metnu Olifant na usta“	28
7. „Očuh moj, Ganelon“	32
8. Stoljeća šutnje	36
9. Tkalačke pjesme	40
10. Dvije sestre	45
11. Vilim od Poitiersa, prvi trubadur	50
12. Priroda i ljubav	54
13. Poezija komplicirana kao ljubav	58
14. Žongleri	62
15. Čitati i slušati	66
16. Daleka ljubav	70
17. Užitek i patnja	74
18. Kralj Artur	77
19. Sam, kao što vitezu lualici i priliči	81

20. Čudotvorni izvor	85
21. Je li bračna ljubav romaneskna?	88
22. Sveti gral	91
23. Perceval i milosrđe	95
24. Treba li Tristanu i Izoldi čarobni napitak da bi se voljeli?	99
25. Zašto se oženiti Bjelorukom Izoldom?	103
26. „Ovako je gospe s nama: Ni vas bez mene, ni mene bez vas!“	107
27. Vitez od taljiga	111
28. Lancelot i Galeot	115
29. Gral nije kraj	119
30. Pjesnik gubavac	123
31. „Meni sviće kad noć pada“	127
32. „Što bi od mojih prijatelja?“	131
33. <i>Roman o Ruži</i>	135
34. Kovačnica prirode	139
35. „Gospodine de Joinville, ne želim tako skoro otići odavde“	142
36. Froissart ili romansirana povijest	146
37. Djetinjstvo ljubavi	150
38. „U šumi dugog čekanja“	154
39. „Zar pustit ćete tu Villona bijednog?“	159
40. A da sada čitamo?	164
Bilješke	167

Predgovor

Pustolovina iza svakog ugla. Upravo to od srednjeg vijeka očekuje dijete, brkajući ga sa šumom u kojoj je provodilo praznike: tajnovitost priča, opčinjenost vilinskim svijetom, raskošni sjaj višetstva. Poslije, u dobi kad mu u odviše poznatoj šumi srce više ne lupa od iščekivanja što će otkriti iza idućeg ugla, srednjovjekovna poezija pruža mu drugačiju pustolovinu, gdje slijedi u isti mah bliski i daleki odjek svog života. Patnje prve ljubavi proživljava kroz trubadurske pjesme, drhteći od strahopoštovanja i žudnje, a svoja kolebanja kada je u pitanju religija suprotstavlja srednjovjekovnoj vjeri, ozbiljnoj i odvažnoj.

Ta mu se književnost ne predaje bez borbe. Treba poznavati njezine jezike: francuski koji je toliko udaljen od suvremenog da je riječ gotovo o stranom jeziku, okcitanski*, druge

---

* Okcitanski ili *lenga d'òc* galoromanski je jezik koji se uglavnom govori u južnoj Francuskoj te u sjeverozapadnoj Kataloniji (Aranska dolina) i sjevernoj Italiji (dijelovi pijemontskih Alpa). Naziv potječe od potvrđne riječi *òc*, nastale

romanske ili germanske jezike te latinski. Ona je djelo autora o kojima imamo malo spoznaja, a često ni u njih nismo sigurni. Prenesena nam je putem rukopisa koji su katkad fragmentarni ili predstavljaju međusobno različite verzije o kojima valja voditi računa i između kojih katkad valja birati.

Srednjovjekovna književnost nam dolazi iz davno nestalog svijeta. Kao u bajkama, čini se da je sve nadohvat ruke, a zapravo ništa nije. Sve se udaljava baš onda kada mislimo da smo shvatili. Sve što srednji vijek odražava, sve ono što mislimo da razumijemo o njemu, sve ono što nas dira ili odbija kod njega treba dovesti u pitanje, provjeriti, potvrditi. Srednjovjekovna književnost ne poručuje ono što mislimo, nje-na namjera nije dirnuti nas ondje gdje nas pri prvome čitanju dira, ona vrvi aluzijama koje nam izmiču.

Međutim, kad se od srednjeg vijeka dovoljno udaljimo, u trenutku kad nam se čini najviše stran, iznova otkrivamo da nam je posve blizak, dirljiv i svjež, poput mladosti našeg jezika i

---

od latinske pokazne zamjenice *hoc* („to“). *Langues d'oïl* (prema potvrdnoj rječi *oïl* koja se razvila od latinskog *hoc illud*, „to ovo“) galoromanski su jezici koji se govore u sjevernoj Francuskoj, na Kanalskim otocima, u južnoj Belgiji i sjeverozapadnoj Švicarskoj. Moderni francuski jezik razvio se iz inačice *langue d'oïl* koja se govorila u pariškoj oblasti. (op. red.)

našeg svijeta. Što ga detaljnije odgonetavamo, više uživamo u njemu. Jer užitak razumijevanja i poznavanja ne kvari spontani užitak koji nam pruža, upravo suprotno. Epska fantastika, filmovi, serije, pa i Harry Potter i njegov svijet predznanstvene magije pod gotičkim svodovima engleskog interneta mogu nas uvući u univerzum obojen srednjovjekovljem u koji s užitkom bježimo. No pružaju li moćni sastojci kojima se oni služe veći užitak od preciznog razumijevanja materije popraćenog osjećajem nepresušnosti drevne pjesme koja odzvanja u nama?

Prenijeti djelić užitka koji onome koji ih razumije pružaju pjesme i priče iz srednjeg vijeka: to je bila ambicija mojih kronika koje su tijekom ljeta 2014. svakodnevno emitirane u eteru France Intera. Tako su se pronosile glasom prije negoli su objedinjene u knjizi, kao što se u srednjem vijeku naglas pjevalo ili recitalo pjesme i romane koji su se potom prenosili u rukopise. Istina, pjevalo se i recitalo u velikim sekvencijama. Moje su trajale svaka po tri i pol minute. U ono doba nije bilo toliko žurbe: život je bio kraći, ali vrijeme je protjecalo sporije.

1.

Zašto srednji vijek?

Dobro došli u srednji vijek! Taj siroti srednji vijek nije baš na dobru glasu. „Nismo više u srednjem vijeku!“ ljudi zadovoljno ponavljaju. Kad neki politički režim ili pravni sustav opišemo kao srednjovjekovni, rijetko je riječ o komplimentu. No sve se mijenja kad srednji vijek promatramo kroz poeziju. Zamci i šume, princeze, vitezovi, čudovišta, čudesa i pustolovine i danas hrane naš imaginarij, ali i onaj dječji, s Waltom Disneyjem, baš kao i adolescentski, s društvenim igrama uloga. Nadahnuli su uostalom i Tolkiena i njegova *Hobita* te C. S. Lewisa i svijet Narnije. Riječi trubadur i udvorna ljubav još uvijek golicaju maštu. Ni Roland u Roncevalu, ni Tristan i Izolda nisu zaboravljeni. Misterij Grala nije ništa manji. A vitezovi Okruglog stola još su nam toliko bliski da nas nasmijavaju kad se u TV-seriji *Kaamelott* izražavaju kao kakvi prosječni Francuzi. Zbog toga je

srednji vijek u koji vam želim dobrodošlicu onaj iz poezije, romana, uglazbljenih pjesama, onaj koji još živimo, a da ga još dobro ne poznajemo.

Srednji vijek: odakle taj naziv? Srednje doba, međudoba: tako su od kraja 16. stoljeća nazvali razdoblje koje se proteže, kako su govorili, „od pada Rimskog Carstva do renesanse u književnosti“, ono koje dijeli grčku i rimsku antiku od doba koje si je laskalo da ju je oživjelo, od renesanse. Kriteriji koji su odredili tu povijesnu periodizaciju nisu, kao što sugerira izraz „renesansa u književnosti“, bili politički (od pada Rima do pada Konstantinopola), već su kriteriji bili lijepa književnost, poezija, duhovni život, koji su doživjeli pomračenje.

Definicija je bila kontroverzna. Srednji vijek nije nikako zaboravio antičku književnost. Upravo on nam ju je očuvao. Da nije bilo rukopisa prepisivanih u srednjovjekovlju, antička književnost ne bi ni stigla do nas. Silno je željelo biti vjerno antičkom modelu i nije prestalo oponašati klasičnu latinsku književnost. Istina je da je konačni rezultat bio izrazito drugačiji od originala. Jezik i civilizacija bili su se promijenili, druge priče i drugi mitovi pomiješali su se s antičkom mitologijom, a do novog pogleda na svijet ponajviše je dovela nova religija, kršćanstvo.

Iako svjestan tih razlika, srednji je vijek na sebe gledao kao na nasljednika klasične antike, zahvaljujući povijesnom pokretu koji se na latinskom nazivao *translatio studii et imperii*, prijenos znanja i moći iz Grčke u Rim, a potom iz Rima u Francusku (ili Englesku, ili u germansko carstvo*, već prema pojedinom gledištu). Evo što 1170. Chrétien de Troyes piše u prologu svojeg romana u stihu *Cligès*, koji, ako se može tako reći, vrluda između Konstantinopola, to jest grčkog bizantskog svijeta, i dvora kralja Artura.

Ce nos ont nostre livre apris
Que Grece ot de chevalerie
Le premier los et de clergie;
Puis vint chevalerie a Rome
Et de la clergie la somme,
Qui or est en France venue.
Dex doint qu'ele i soit retenue
Tant que li leus li embellisse
Si que ja mais de France n'isse
L'ennors qui s'i est arestee.¹

Učile nas knjige naše
U Grčkoj viteštva bješe
A i znanja ponajviše;
U Rim dođe ono potom
Sa znanošću cjelokupnom.
Sad Francuska im je dom.
Neka Bog ih tu zadrži
Da im se to mjesto sviđi
Iz Francuske ti ne idi
Slavo što si stala ovdje.

Bila je to Francuska u 12. stoljeću...

---

* Misli se na Sveto Rimsko Carstvo (prvi put se kao *Sacrum Imperium Romanum* spominje u ispravi iz 1254.), Rimsko Carstvo na Zapadu koje je 962. obnovio istočnofranački (njemački) kralj Oton I. Veliki. U 15. stoljeću pojavljuje se dometak „Njemačkog Naroda“ (*Nationis Germanicae*). (op. red.)